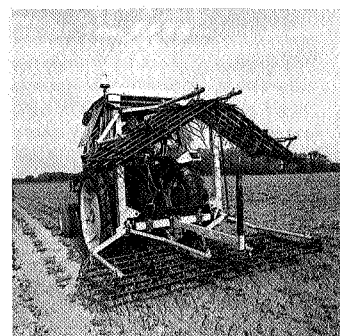

In Noord-Nederland wordt veel aandacht besteed aan de duurzame melkveehouderij, foto Jur Bosboom.

In Westerwolde wordt sinds geruime tijd een eg toegepast voor mechanische onkruidbestrijding, foto Jur Bosboom.

De bescherming van de bodem in Noord-Nederland

Projecten voor waardevolle gebieden

Sinds 1992 hebben de provincies de mogelijkheid projecten te stimuleren die een positieve effect hebben op de bodemkwaliteit. Het gaat om het stimuleringsbeleid bodembescherming, een uitvloeisel van de Wet Bodembescherming. Deze wet is gericht op het tot stand brengen van enerzijds een algemeen bodembeschermingsniveau en anderzijds een bijzonder bodembeschermingsniveau in een aantal specifieke gebieden. Het algemeen beschermingsniveau heeft ten doel de zogenaamde 'multifunctionaliteit' van de bodem te behouden. In bepaalde gebieden is dit algemeen beschermingsniveau nu of op termijn niet voldoende. Het gaat hierbij om de zogenaamde bodembeschermingsgebieden die extra bescherming behoeven vanwege de waardevolle bodem en/of vanwege (potentieel) waardevolle landschapselementen. Waarden die primair bepaald zijn door de bodem. Voor deze bijzondere gebieden biedt de Wet Bodembescherming de provincies de mogelijkheid een extra beschermingsniveau te realiseren.

Miriam Hall, Albert van Vessem, Enno Bregman

Er zijn verschillende manieren om deze waarden te herstellen of zeker te stellen. Er valt bijvoorbeeld te denken aan het opleggen van beperkingen en verboden. Gekozen is echter voor het stimuleren van het uitvoeren van bepaalde maatregelen en activiteiten door de verschillende doelgroepen, d.w.z. de landbouw, de gemeenten, de waterschappen en de natuur- en milieuorganisaties. Belangrijk aspect hierbij is dat de verschillende doelgroepen worden uitgenodigd om projectvoorstellen in te dienen, om zo mede invulling te geven aan het beleid. Op die manier wordt het draagvlak voor de projecten vergroot. Een Intentieprogramma bodembeschermingsgebieden, dat betrekking heeft op het bijzondere beschermingsbeleid voor de bodembeschermingsgebieden, is door elke provincie vastgesteld. Voor 1993 tot en met 1995 stelt het rijk 20 miljoen gulden per jaar beschikbaar voor het bijzondere beschermingsbeleid. Dit wordt verdeeld over alle twaalf provincies, waarvan f 0,78 miljoen naar Groningen, f 1,9 miljoen naar Friesland en f 1,78 miljoen naar Drenthe gaat. Om in aanmerking te komen voor

een rijksbijdrage dient jaarlijks een uitvoeringsprogramma van stimuleringsprojecten te worden overgelegd aan de Minister van VROM. Stimuleringsprojecten moeten aan enkele voorwaarden voldoen. Belangrijk is dat ze daadwerkelijk leiden tot een betere bescherming van de bodem in het gebied. Verder moeten de activiteiten en maatregelen een versnelling betekenen van het op termijn te bereiken landelijk beschermingsniveau, of een hoger dan landelijk geldend beschermingsniveau beogen te bereiken. Er valt te denken aan projecten op het gebied van natuur en landschap, het aanleggen van riolering in het buitengebied en landbouwprojecten.

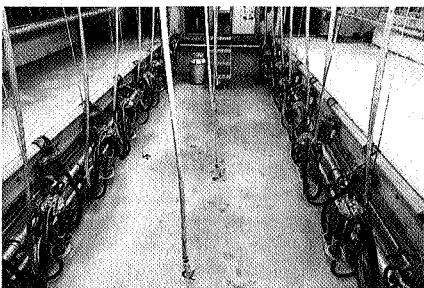
Groningen

In het Noorderbreedte themanummer 'NMP in Noord-Nederland', zijn enkele stimuleringsprojecten bodembescherming genoemd door gedeputeerde Jaap van Dijk. Hij benadrukte hierbij dat zijn voorkeur uitgaat naar het stimuleren van goed gedrag in plaats van het afdwingen ervan, en dat het bodembeschermingsbeleid hier optimaal op in kan haken. Dit

is in feite dan ook het sterke punt van het stimuleringsbeleid.

Gezien het belang van de agrarische sector in Groningen wordt veel aandacht besteed aan de doelgroep landbouw. In 1992 zijn zeven deelnemers met het project 'Geïntegreerde akkerbouw in Westerwolde' van start gegaan. Doel van dit project is om op verantwoorde wijze te werken aan een duurzame reductie van het gebruik van bestrijdingsmiddelen en meststoffen.

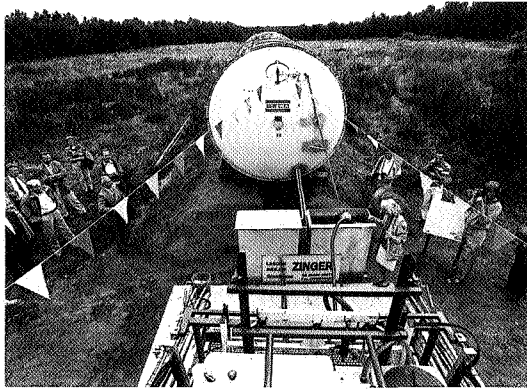
Intensieve begeleiding, verzorgd door de Dienst Landbouvoorlichting, vormt een essentieel onderdeel van het project. Per bedrijf wordt bekeken wat globaal de mogelijkheden zijn. Bemestingsadviesprogramma's en teeltplannen zijn opgesteld die worden gebruikt om gericht te bemesten en eventueel te ontsmetten tegen aardappelmoetheid. Resistente gewassen zijn gekozen en de aardappelteelt is verruimd. De resultaten van het eerste groeiseizoen zijn in kaart gebracht. Mestgebruik is verminderd. Voor zetmeelaardappelen wordt bijvoorbeeld tot 35 % minder stikstof gebruikt dan op gangbare bedrijven.

Melkinstallaties gebruiken veel spoelwater. In Groningen wordt gewerkt aan het hergebruik van dit spoelwater, foto Jur Bosboom.

Afplagen van verrijkte grond in het natuurgebied Katlikerheide, foto Albert van Vessem.

Opening van de eerste vulplaats bij Grollo door de Drentse gedeputeerde Marga Kool, foto Harry Cock.

Bescherming van archeologische waarden gebeurt hier in Zeijen door restauratie van grafheuvels, foto Provincie Drenthe.

Het is de buurman van één van de deelnemers dan ook opgevallen dat deze laatste veel minder vaak met een kunstmestzak in het veld wordt gesignaleerd. Verder voldoen meerdere van de deelnemers nu al aan de landelijk reductie in het gebruik van bestrijdingsmiddelen die landelijk wordt beoogd voor het jaar 2000.

In 1993 is in het Zuidelijk Westerkwartier een project 'Duurzame melkveehouderij' van start gegaan. Aan dit project nemen tien melkveehouders deel. Hoofddoel van het project is om het gebruik van mineralen te optimaliseren, onder andere door het aanpassen van het voederregime en het optimaal bemesten van het land. Doel van het project is ook het invoeren van een bedrijfsintern milieuzorgsysteem, zodat bewust wordt omgegaan met afvalproductie en energiegebruik.

Zowel intensieve begeleiding als het uitwisselen van ervaringen tussen de deelnemers onderling vormen ook bij dit project een belangrijk onderdeel. In het Centraal Weldegebied is gestart met een vergelijkbaar project. Verder is in 1993 een voorbeeldbedrijf biologische landbouw opgezet. Het gaat hier om een ecologische melkvee- en varkenshouderij. Het ligt in de bedoeling komende zomer enkele open dagen te organiseren. Leuk hierbij is te zien hoe de varkens rondscharrelen in grote pennen in plaats van te zijn opgesloten in kleine kooien.

Milieusamenwerkingsverbanden zullen in 1994 ook worden opgezet. Dit vanuit de gedachte dat gezamenlijke initiatieven op het gebied van milieu en natuur, die van de deelnemers zelf afkomstig zijn, vaak tot betere resultaten leiden dan acties ondernomen door individuele boeren.

De landbouwprojecten worden in overleg en in samenwerking met de sector ontwikkeld en uitgevoerd en beogen relatief vergaande veranderingen door te voeren. Algemene doelstelling en tevens voordeel van deelname aan de verschillende projecten is dat men koploper wordt. De provincie gaat ervan uit dat deelname aan de projecten zal leiden tot een bestendiging van deze nieuwe manier van bedrijfsvoering en dat een uitstralingseffect naar andere bedrijven zal worden bereikt.

Een heel ander aspect van bodembescherming komt tot uiting in de projecten 'essen' en 'wierden'. In combinatie met het herstellen van de natuurlijke loop van de Ruiten A in Westerwolde, zijn verschillende essen van een nieuwe laag aarde voorzien. Dit om het kwetsbare bodemarchief, dat bedreigd wordt door afploegen en erosie, te beschermen.

In 1994 zal onderzoek worden gedaan naar de toestand van de als bodembeschermingsgebied aangewezen wierden in de provincie en zullen maatregelen worden genomen om de wierden te beschermen tegen erosie en afploegen.

Friesland

Het Intentieprogramma Bodembeschermingsgebieden heeft de titel 'Hoedzjen en noodzjen fan de Fryske Grûn' en is in te zien bij de gemeenten. Hierin staan 802 grote en kleinere gebieden, bij elkaar goed voor 84.027 ha. De 1,9 miljoen gulden per jaar om aantasting van de bodem te voorkomen dan wel te herstellen is onvoldoende voor heel Friesland. Daarom worden er alleen stimuleringsprojecten in de aangewezen gebieden uitgevoerd. Als deze natuur- en landbouwgebieden hun speciale status behouden dan kunnen de stimuleringsprojecten blijven uitvoeren worden. De invoering van de noodzakelijke Mineralen balans wordt gestimuleerd. Op twee landbouwbedrijven van de Vereniging Eastermar's Lânsdouwe wordt, als voorbeeld voor andere agrariërs, een bedrijfsintern milieuzorgsysteem ingevoerd en geëvalueerd. Een initiatief dat laat zien dat ook landbouwers mee willen werken het schip een betere kant op te sturen.

Ook de recreant laat zijn sporen na in de bodem. Door een bijdrage te leveren in het aansluiten op de rioleringen wordt menig kampeerterrein minder vervuילend. Deze projecten vinden we met name op de waddeneilanden. Op Terschelling is ook het meerjarenproject 'Rijksplak' uitgevoerd door Staatsbosbeheer. Door afplaggen van de cultuurgrond is vershraling bereikt en door het leggen van dremfels in de sloten en het dempen van andere

sloten wordt er meer gebiedseigenwater vastgehouden.

Op de Katlikerheide en het Diaconieveen van It Fryske Gea wordt de door mensenhanden in cultuur gebrachte grond, nu weer in oorspronkelijke reliëf gebracht, zodat door de grotere variatie ten opzichte van de grondwaterspiegel en het vasthouden van water, verschillende planten en onder andere de levend barend adder weer een kans krijgen.

De vele vindplaatsen van terpen worden op hun huidige waarden onderzocht. Daarnaast wordt gekeken wat de grootste bedreiging is en hoe deze aangepakt kan worden.

De in het dekzand uitgeblazen dobbes, de gegraven drinkdobbes en de door ijslenzen in de ijstijd gevormde pingorûnes zijn verrijkt met nutriënten, gebruikt als stortplaats en langzaam verland, doordat onder andere hun oevers door vee wordt ingetrapt. Deze worden uitgebaggerd en van een nieuwe omrastering voorzien. Hierbij gaat de eigenaar een contract aan met de Stichting Instandhouding Landschapselementen Friesland dat voorziet in toekomstig onderhoud.

Drenthe

Voor acht Drentse beekdalen (of delen daarvan) wordt bijzondere bescherming van de bodem noodzakelijk geacht. Dit hangt samen met de kwetsbaarheid van deze gebieden en vanwege het feit dat de invloed van meststoffen en bestrijdingsmiddelen uit de hogere gronden juist daar doorwerkt via oppervlakte- en grondwater. Naast de bescherming van de bodem wordt ook aandacht besteed aan de kwaliteit en de kwantiteit van zowel het grond- als oppervlaktewater. De desbetreffende beekdalen zijn de Drentse A, de Reest, het Peizer- en Eelderdiep, de Elperstroom, de Ruiner A, de Vledder- en Wapserveense A, het Oude Diep en de Mars- en Westerstroom. Het zwaartepunt bij de uitvoering van het stimuleringsbeleid in Drenthe ligt bij landbouwprojecten. Om het stimuleringsbeleid inhoud te geven is een projectgroep Duurzame Landbouw geïnstalleerd, waarin het Landbouwschap, Gewestelijke Raad voor Drenthe, het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en de provincie Groningen vertegenwoordigd zijn.

In Drenthe vindt een breed scala aan landbouwprojecten plaats, in totaal 16. Meer dan 100 rundveehouders doen mee aan een mineralenboekhouding. Deze boekhouding geeft de mineralenstromen op het bedrijf aan en hiermee wordt het de deelnemer duidelijk hoe hoog zijn mineralenoverschot is. Aan de hand van de boekhouding kan de deelnemer dan ook proberen zijn mineralenoverschot te verminderen, een activiteit die ten goede van het milieu komt.

In 1992 zijn twee vulplaatsen (tanks die met leidingwater worden gevuld) ingericht door de Boermarkte Groillo. Doel van het project is om in de praktijk te testen of dergelijke maatregelen een bijdrage leveren ter reducering van de aanwezigheid van restanten bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater. De vulplaatsen worden door tachtig procent van de akkerbouwers gebruikt en de deelnemende boeren hebben ook spuitvrije zones ingericht langs het Anderse Diep. De hoge interesse voor het project heeft er toe geleid dat er in het gebied van de Drentse A en de Elperstroom nog vier vulplaatsen worden aangelegd.

Nog een voorbeeld van een project dat met enthousiasme is ontvangen is het project biologische landbouw. Biologische landbouw biedt toekomstperspectief in de bodembeschermingsgebieden omdat het een nulniveau hanteert met betrekking tot gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest. De biologische landbouw wordt in de bodembeschermingsgebieden onder andere gestimuleerd door het openstellen van bedrijven als demonstratiebedrijven. Op deze bedrijven zijn en worden open dagen georganiseerd, zowel voor agrariërs, consumenten en overheden. Verder schakelen meerdere bedrijven om van gangbare naar biologische landbouw, met behulp van intensieve begeleiding en een cursus. In het gebied van Mars- en Westerstroom is een start gemaakt met de totstandkoming van een milieusamenwerkingsverband tussen 38 boeren.

Voorts worden in Drenthe elf andere projecten uitgevoerd gericht op onder andere het herstel van de bodem (o.a. herstel van poelen),

natuurbeheer (o.a. beheersboederijen) en het behoud en herstel van archeologische waarden.

In het poelenproject worden in het gebied Peizer- en Eeldermeden 65 poelen hersteld of opnieuw gegraven. In het project bescherming archeologisch waardevolle objecten worden in Noord-Drenthe 54 grafheuvels gerestaureerd. Daarnaast worden particuliere eigenaren in de Eelder- en Peizermeden en in het Hunzedal benaderd om voor geïnventariseerde archeologische waarden op basis van vrijwilligheid een regeling te treffen, die het mogelijk maakt de archeologische waarden te behouden.

In de Eelder- en Peizermeden gaat het om de zogenaamde veenterpen. Het bodemarchief van deze voormalige woon- en toevluchtsplaatsen dreigt verloren te gaan door ploegen, erosie, ontwatering en vertrapping.

In het Hunzedal zijn de beschermingsmaatregelen vooral gericht op een 30-tal objecten. Ook deze vindplaatsen, waarvan een aantal van nationale betekenis, worden bedreigd. Het project bescherming archeologisch waardevolle objecten wordt in opdracht van de provincie uitgevoerd door de Stichting Landschapsbeheer Drenthe met medewerking van werkvoorzingschappen.

Conclusie

Samenvattend kan gesteld worden dat het stimuleringsbeleid in de bodembeschermingsgebieden zowel op het gebied van het milieu als ook financieel een aanzienlijke spin-off heeft. De betekenis daarvan is met name van belang voor het integrale gebiedsgerichte beleid, een van de speerpunten van nationaal en provinciaal beleid. Het beleid heeft impulsen gegeven aan de totstandkoming van tal van doelgroepen die gezamenlijk hard werken om de specifieke waarde van de bodem in stand te houden en te herstellen, zodat ook latere generaties van deze unieke waarden kunnen genieten.

Miriam Hall is projectmedewerker milieuvriendelijke landbouw bij de Dienst Milieu en Water van de provincie Groningen, Albert van Vessem en Enno Bregman zijn beleidsmedewerkers bodembescherming resp. bij de provincies Friesland en Drenthe. **Nb**